

UDK 808.62-314
Izvorni znanstveni članak
Primljen 21. I. 1998.
Prihvaćen za tisak 6. IV. 1998.

Luka Vukojević
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Strossmayerov trg 2, HR-10000 Zagreb

OBRADBA VEZNIKA U OPĆEM HRVATSKOM RJEČNIKU

U radu se pokušavaju predvidjeti i opisati problemi koje otvara leksikografska obradba veznika, npr.:

- uspostava vezničke natuknice, narušavanje načela jednočlanosti rječničke natuknice, višečlanost vezničke natuknice
- leksikografski opis veznika, semantička (?) i sintaktička obilježja veznika, veznici kao konkretizatori i verifikatori semantičkih i sintaktičkih odnosa, vremensko-vidsko-modalna ograničenja, distribucijska ograničenja
- istoizrazni veznici i prilozi, veznici i zamjenice, veznici i veznici (jedna ili više natuknica?)
- odnos gramatičkih i leksičko-gramatičkih vezničkih jedinica, veznici i konektori
- standardološke (funkcionalnostilske i normativne) vrijednosti veznika.

Analizira se također obradba veznika u hrvatskim i stranim jednojezičnim rječnicima. Na koncu se uspostavljaju načela i modeli obradbe veznika u općem jednojezičnom hrvatskom rječniku.

U vezi s leksikografskom obradbom veznika postavljaju se ova pitanja: 1. Jesu li veznici vrsta riječi ili funkcionalni razred?, 2. Jesu li veznici zatvoren sustav riječi?, 3. Imaju li veznici kakvo značenje te, ako imaju, je li ono gramatičko ili leksičko?, 4. Kako leksikografski odrediti to možebitno značenje – gramatičkom ili semantičkom definicijom, ili pak objema istodobno?, 5. Koje gramatičke i semantičke podatke donositi uz leksikografsku obradbu veznika?, 6. Kako uspostaviti rječničku natuknicu složenih (dvočlanih, višečlanih i suodnosnih) vezničkih izraza – kao posebnu natuknicu (ako se donose višečlane natuknice, zašto ne i vezničke) ili pod natuknicom njihovih glava?, 7. Kako razgraničiti značenja bliskoznačnih veznika, veznika unutar određenog sustava (ili podsustava) veznika, npr. unutar sustava sastavnih, suprotnih, poredbenih, uzročnih itd. veznika?, 8. Kako postupati kod veznika (jedno-

stavnih), zamjenica i priloga istoga izraza – obrađivati ih pod istom natuknicom ili pod posebnim natuknicama, tj. svaku vrstu riječi pod njezinom natuknicom?, 9. Kako su veznici obrađeni u općim jednojezičnim rječnicima drugih jezika?, 10. Koliko gramatike u rječniku, posebno koliko gramatike u obradbi veznika?, 11. Kako leksikografski rješavati normativne probleme koji se pojavljuju pri uporabi određenih veznika?

Da bi se riječi razvrstale u razrede, potrebni su valjani i pouzdani kriteriji. Svaki znanstveni pristup jeziku, svaka gramatička teorija nastoji riječi razvrstati u razrede te uspostaviti nedvosmislena i suvisla pravila i načela s pomoću kojih se izražavaju, odnosno ovjeravaju valjane, tj. dopuštene kombinacije tih kategorija.

U hrvatskoj gramatičkoj literaturi, kao uostalom i u mnogima drugima, još uvijek prevladava tradicionalni sustav od deset vrsta (razreda) riječi. Mnogi autori¹ međutim smatraju da je taj tradicionalni sustav riječi, osobito njihove definicije (koje su uglavnom semantičke ili morfološke, i kružne) i razgraničenja, posve neprikladan.

Mnoge se leksičko-gramatičke jedinice ne mogu svrstati ni u jednu tradicionalnu vrstu riječi (npr. tekstni konektori *međutim*, *to jest*, *osim toga*, mnogi prilozi i rečenični prilozi). S druge strane, određene riječi razvrstane u različite razrede dijele mnoga zajednička obilježja (npr. neki mjesni prilozi i mjesni prijedlozi, neki subordinacijski veznici i prijedlozi, determinatori /atributni korelati / i zamjenice itd.). Kad se riječi razvrstavaju u razrede, valja posebno voditi računa o tome da se ne miješaju kategorije (imenice, pridjevi...) i funkcije (osobita vrsta odnosa između leksičko-sintaktičkih kategorija – subjekt, atribut, determinator itd. i članova tih kategorija).

S distribucijskoga i sintaktičko-funkcionalnoga gledišta veznici se određuju kao zatvoren razred nesamostalnih, nepunoznačnih, gramatikaliziranih riječi kojima se uspostavljaju odnosi između rečenica. Budući da veznici morfološki, strukturno i sintaktički čine veoma heterogen razred riječi, njihov je status kao posebnoga leksičko-gramatičkog razreda riječi često bio sporan. Neki autori generativnog usmjerenja subordinacijske veznike² smatraju podrazredom prijedloga³ (razredu prijedloga pripadaju tradicionalni prijedlozi,

¹ Usp. Jespersen 1971:37–39, Emonds 1988:94 i Pranjković 1993.

² Koordinacijski veznici pritom čine poseban skup riječi koji ima sva obilježja zatvorene sintaktičke kategorije, koji povezuju elemente X' (ne X''), tj. elemente bez specifikatora, te čija su sintaktička obilježja bitno različita od sintaktičkih obilježja subordinacijskih veznika, pa ih stoga ne treba smatrati pripadnicima istog razreda.

³ Npr. Emonds 1986:130. Prijedlozima je u generativnoj gramatici dodijeljena jedna od središnjih sintaktičkih uloga. Oni se naime tu smatraju četvrtom kategorijom glava skupine čija je semantička funkcija upućivanje na različite prostorno-vremenske odnose. Kao i druge leksičke glave, mogu se kombinirati s jedinicama iz razreda specifikatora (intenzifikatori *točno* i *upravo* modificiraju prijedloge – *Pogodio je točno* u

subordinacijski veznici, rečenični konektori, parentetički izrazi – prijedložne skupine *s mogega gledišta, po mojem mišljenju* itd. i mnogi vremensko-prostorni prilozi). Kao što prijedlozi upravljaju imenskim skupinama koje slijede iza njih i povezuju ih s glavama koje im prethode, tako subordinacijski veznici upravljaju rečenicama⁴. S druge se strane također u generativnoj gramatici smatra da subordinacijski veznici zajedno s drugim rečeničnim subordinatorima (odnosnim, upitnim i suodnosnim riječima) ne pripadaju razredu prijedloga, nego posebnu zatvorenu razredu riječi koje se nazivaju komplementizatori⁵.

I lingvisti drukčijih lingvističkih usmjerenja dolazili su do sličnih određenja veznika. Tako se veznik određuje kao nominalizator⁶, kao translativni element drugog stupnja⁷, kao rečenični član⁸, kao rečenični prijedlog⁹, kao subordinator¹⁰.

Iako se često smatra da se u strogom smislu riječi veznici ne mogu smatrati vrstom riječi kakve su imenice, pridjevi ili prilozi, ipak se oni najčešće izdvajaju u posebnu vrstu riječi. Gotovo da nema veznika koji bi bio samo veznik. Po svojem morfološkom podrijetlu veznici su najčešće zamjenički prilozi, zamjenice, rjeđe zamjenički pridjevi. No, postavlja se pitanje dolaze li prilozi i zamjenice u funkciji veznika ili postoje istoizrazni veznici kao vrsta riječi, tj. jesu li prilozi jedanput prilozi, a drugi put veznici i zamjenice jedanput zamjenice, a drugi put veznici. Drugim riječima, jesu li veznici funkcionalni razred riječi ili su pak vrsta riječi? To je ozbiljno teoretsko pitanje od velike važnosti za leksikografsku obradbu veznika. O odgovoru na to pitanje

cilj, Došao je ravno s kolodvora). Mnogi subordinacijski veznici također se mogu kombinirati s tom vrstom specifikatora (*Ušao je upravo/točno kad se dućan zatvarao*).

⁴ Zbog toga se subordinacijski veznici smatraju relatorima. Pranjković 1993 smatra da bi i prijedlozima bolje odgovarao naziv relativni (jer uspostavljaju odnose). Bolji bi naziv, po našem mišljenju, bio relatori jer se relativni povezuju sa zamjenicama.

⁵ Usp. Milner 1989:359. Komplementizator je univerzalni element uveden u bazu pravilom $S \rightarrow \text{Comp } S'$. Označuje skupinu rečeničnih subordinatora (vezničkih, odnosnih, upitnih i suodnosnih) i bitno je određen svojim položajem u ustrojstvu složene rečenice (početak zavisne surečenice). Jedinice različite kategorijalne pripadnosti kad zauzimaju taj položaj dijele ista sintaktička obilježja. Emonds doduše smatra da i komplementizatore treba smatrati prijedlozima.

⁶ Tako ga određuje Gaatone 1980:202. Prema njemu subordinacijski je veznik gramatičko sredstvo koje rečenicu čini ekvivalentom imenske skupine.

⁷ Tako ga određuje Tesnière 1966:377–378, koji uspoređujući prijedloge i veznike prve naziva translativnim elementom prvog stupnja, a druge translativnim elementom drugog stupnja (koji glagolski čvor čine imenicom).

⁸ Tako ga određuje Moignet 1974, prema Gaatone 1980.

⁹ Tako ga određuje Sechehaye 1950, prema Gaatone 1980.

¹⁰ Subordinatorima naziva Frei 1929 prijedloge i subordinacijske veznike, prema Gaatone 1980.

ovisi i odgovor na pitanje treba li veznike (jednostavne) obrađivati kao posebne natuknice (kao i druge istoizrazne riječi) ili ih pak treba obrađivati kao funkciju kategorijalnih riječi, tj. pod njihovim priložnim ili zamjениčkim natuknicama. Hrvatski i strani rječnici, budući da ne donose posebne vezničke natuknice¹¹, veznike smatraju funkcionalnim razredom¹². Kad bi veznici bili samo funkcionalni razred, bilo bi ih bolje zvati relatorima ili komplementizatorima, dakle nazivom istog reda kao što su specifikatori ili determinatori. No, veznici se i svojom sintaktičkom funkcijom, i svojom distribucijom i svojim značenjem te, osim jednostavnih veznika, i svojom kategorijalnošću (zamjениčki je veznik verifikator značenja zavisne rečenice i upućuje na element u glavnoj surečenici koji je koreferencijalan s njim), i svojom morfologijom (složeni veznički izrazi, koji nikad nisu prilozi) razlikuju od priloga i zamjenica, pa bi ih, po našem mišljenju, trebalo smatrati vrstom riječi te ih opisivati u posebnim rječničkim člancima¹³. Tako bismo dobili i nekoliko peteročanih natuknica (*bez obzira na to što, s obzirom na to što*). Mislimo dakle da unatoč mnogim i neriješenim teoretskim prijedorima i raspravama o naravi i određenju veznika u leksikografskim opisima treba ostati na ustaljenim imenovanjima, prepoznavanjima i asocijacijama.

Na temelju morfoloških, semantičkih i sintaktičkih kriterija vrste riječi dijele se na promjenjive i nepromjenjive, punoznačne i nepunoznačne, vrste riječi s leksičkim značenjem i vrste riječi s gramatičkim značenjem. Ta su tri kriterija nedvosmislena, a podjele dobivene njihovom primjenom uglavnom se podudaraju.

Međutim, iz tradicionalnih se definicija teško može razabrati po kojem se kriteriju vrste riječi dijele na otvorene i zatvorene sustave. Otvorenim sustavima tradicionalno pripadaju imenice, glagoli, pridjevi i prilozi, a zatvoreni sve druge vrste riječi (zamjenice, brojevi, prijedlozi, veznici, čestice, uzvici). Otvoreni sustavi mogu se neograničeno proširivati novim jedinicama, a zatvoreni sustavi obično ne mogu biti prošireni novim jedinicama. Uvijek se može napraviti pouzdan popis jedinica kojega zatvorenog sustava. Jedinice u zatvorenim sustavima uzajamno se isključuju i uzajamno određuju – značenje pojedinačnih jedinica određuje se u odnosu na sve druge jedinice tog sustava. Međutim, i unutar otvorenih sustava postoje zatvoreni (pod)sustavi (npr. (pod)sustavi koje čine determinatori, specifikatori, pod(sustavi) imenica i pridjeva kojima se označuju boje, glagoli kretanja, stupanjski prilozi itd.) i unutar zatvorenih sustava neki se (pod)sustavi proširuju ili mogu proširi-

¹¹ Jedini rječnik, od onih koji su nam bili dostupni, koji dosljedno donosi posebne vezničke natuknice, a tako postupa i kod drugih istoizraznih riječi, jest Filipovićev *Englesko-hrvatski rječnik* 1995.

¹² I tri najnovije hrvatske gramatike (Katičić, Barić i dr. i Raguž) veznike smatraju funkcionalnim razredom, a ne vrstom riječi.

¹³ (Zamjениčki) veznici nemaju nikad funkciju modifikatora glagola ili predikata.

vati. Tako se unutar razreda veznika i prijedloga određeni (pod)sustavi mogu smatrati otvorenima. Riječ je o (pod)sustavu složenih vezničkih izraza i (pod)sustavu složenih prijedložnih izraza (*u cilju da, na temelju toga što, bez obzira na to što, zahvaljujući tomu što, s tog razloga što, iz jednostavnog razloga što, poradi toga što; s obzirom na, bez obzira na, u vezi s, na uštrb, s ciljem, s gledišta, u usporedbi s, u roku od* itd.¹⁴).

Složeni veznički izrazi nastaju zbog toga što su veznici *što* i *da*, koji su obvezatnim sastavnim dijelom tih izraza, nediferencirana značenja te još i zato što kataforička pokazna zamjenica, koja je također čestom sastavnicom tih izraza, svoje značenje dobiva od zavisne surečenice. Složene vezničke izraze treba smatrati jedinicama razreda veznika ne samo stoga što oni imaju čvrsto unutrašnje ustrojstvo (s različitim stupnjem leksikalizacije) te što se kao čvrsti spojevi pojavljuju između dviju surečenica (dakle funkcioniraju kao veznici), nego i stoga što su i sintaktička ograničenja koja složeni veznički izrazi nameću zavisnoj surečenici ista kao ona koja joj nameću veznici (*Učinio sam to s namjerom da vam pomognem / Učinio sam to da vam pomognem*).

Složeni veznički izrazi nastaju najčešće u intelektualnim stilovima standardnog jezika, vjerojatno iz potrebe za preciziranjem značenjskih odnosa među surečenicama¹⁵, u stilovima koji su najdinamičniji i najplodniji u leksičkom i sintaktičkom smislu, stilovima koji pripadaju referencijalnom standardu¹⁶, a najvažnija im je preciznost izričaja.

Hrvatske gramatike i rječnici rijetko navode složene vezničke izraze te, i kad ih navode, ne prave razliku između veznika i složenih vezničkih izraza, a veza između tih jedinica i sintaktičkih obilježja zavisne surečenice nikad se ne uspostavlja.

Složeni veznički izrazi morali bi biti zabilježeni u rječnicima kao cjeloviti izrazi, a ne da se njihovo značenje rekonstruira iz značenja njihovih sastavnih dijelova, zato što nisu moguće sve kombinacije jedinica njihova ustrojstva (prijedlog+determinator+imenica+veznik i sl.). Zato što složeni veznički izrazi nisu predvidivi prema sintaktičkim i semantičkim pravilima, u

¹⁴ Složeni su prijedložni izrazi čvrsti spojevi (prijedloga i imenica) koji upravljaju padežima, pa ih stoga valja smatrati prijedlozima.

¹⁵ Hrvatska leksikografija još nema takvih rječnika (ni baza podataka) iz kojih bi se moglo ustanoviti kad se koja jezična jedinica pojavljuje u jeziku. Zanimljivo je da npr. složeni veznički izraz *pod uvjetom da*, zabilježen u ARJ, potječe još iz 1403. godine (*Postaviše u našb komunb u pokladb dvě tisuće dukatb, pod uvět da je voľna ... uzeti*). Taj rječnik bilježi i složeni veznički izraz *iz namjere da* (*Tortko se dao okruniti ... iz namjere da lakše poda se dobije Srbiju /M. Pavlinović*) i izraz *na taj način da* (*Ukaza se miran, krotak i ponizan na ta način, da od svakoga bi pohvaľen /A. Kačić*).

¹⁶ Općejezične bi rječnike upravo trebalo pisati s obzirom na taj referencijalni standard (jezik zakonskih tekstova, javnih medija, znanstvenih tekstova, novina, uprave itd.). Stoga bi takvi tekstovi morali u najvećoj mjeri biti zastupljeni u korpusu za takve rječnike.

rječnicima bi morale biti zabilježene sve takve potvrđene kombinacije. Trebalo bi ih donositi ili kao samostalne rječničke jedinice, za što se mi zalažemo, ili pod jedinicima glavama (leksičkim ili sintaktičkim) tih izraza. Takve bi jedinice, bile natuknice ili ne bile, trebale biti obilježene gramatičkim odrednicama tipa sintaktičke veze (subordinacija ili koordinacija) te oznakom *složeni veznički izraz* (ili *veznička konstrukcija*). Valjalo bi razmisliti i o uvođenju funkcionalnostilskih oznaka uz složene vezničke izraze.

Nadalje, nije točna ni tvrdnja da su svi veznici asemantični, tj. da imaju samo gramatičko značenje. Da veznici nemaju baš nikakva značenja, jamačno se ne bi ni upotrebljavali, jer se svi strukturni i smisaoni odnosi mogu izražavati i jukstapozicijski. Tvrdnja da su veznici nositelji samo gramatičkog (apstraktnog, uopćenog) značenja vrijedi donekle samo za jednostavne veznike, jer ima jednostavnih veznika diferencirana značenja¹⁷ (rastavno *ili*, dopusni *iako*, *premda*, *makar*, uzročno *jer*) i jednostavnih veznika nediferencirana značenja (npr. veznik *kako* koji može izražavati vremenske, uzročne, namjerne, načinske, poredbene i izrične odnose). Složeni su veznički izrazi nositelji leksičkog značenja (to je, naime, značenje njihovih leksičkih glava), uvijek su jednoznačni, uvijek su verifikatori semantičkoga tipa zavisne surećenice. Prema tomu, značenja veznika treba sustavno opisivati, osobito značenja veznika u kojem pod(sustavu) veznika (podsustavi uzročnih, suprotnih itd. veznika) te osim semantičke donositi redovito i gramatičku definiciju. Morfološki istovjetne vezničke jedinice čiji su semantički sadržaj i sintaktičko ponašanje različiti treba razlikovati (ako ne drukčije, onda barem u posebnim odjeljcima u rječničkom članku) i promatrati kao neovisne jedinice¹⁸.

Mislimo da bi uz svaki veznik od gramatičkih oznaka morala stajati oznaka sintaktičkoga tipa veze i oznaka strukturno-semantičkoga tipa rečenica koje se tim veznikom povezuju ili uvode (sastavne, suprotne, odnosne, poredbene, uzročne...). Takav zahtjev pretpostavlja konačnu i općeprihvaćenu razredbu nezavisno i zavisno složenih rečenica, a neprilika je u tome što takve razredbe nema. Naime, razredba nezavisno i zavisno složenih rečenica u hrvatskim gramatikama provodi se na temelju različitih i često proturječnih kriterija, a ti kriteriji nisu zapravo nikad i nigdje izričito uspostavljeni. Hrvatske se gramatike često razlikuju brojem i imenom strukturno-semantičkih tipova nezavisno i zavisno složenih rečenica¹⁹ te brojem i vrstom vez-

¹⁷ Tako se u Rusškaja gramatika 1980 klasifikacija zavisno složenih rečenica raščlanjene strukture provodi upravo prema značenju veznika. Veznici takvih rečenica osim vezničke imaju i funkciju kvalifikatora odnosa. Zavisno složeni veznici uvijek su u ovom ili onom stupnju značenjski specijalizirani.

¹⁸ Tako bi u posebnim odjeljcima trebalo razlikovati veznik *kako* kao veznik vremenskih, uzročnih, namjernih, načinskih, poredbenih i izričnih rečenica te opisati sve promjene oblika i ustrojstva zavisne surećenice u svakom od tih tipova.

¹⁹ Od šest pregledanih hrvatskih gramatika (Težak–Babić, Raguž, Florschütz, Barić i

ničkih sredstava²⁰. Događa se da u jednoj gramatici određeni veznik bude pridružen jednom strukturno-semantičkom tipu, a u drugoj drugom. Tako su recimo veznici (*a*)*kamoli*, (*a*)*nekmoli* u trima gramatikama (Katičić, Barić i dr. i Raguž) svrstani u nezavisno složene suprotne, a u drugim trima (Brabec–Hraste–Živković, Težak–Babić i Florschütz) u zavisno složene poredbene. Mislimo da bi složene rečenice s tim veznicima trebalo odrediti kao poseban strukturno-semantički tip nezavisno složenih rečenica – kao gradacijske rečenice. U taj tip rečenica još bi išle i rečenice sa suodnosnim veznikom *ne samo*(*dalšto*)...*nego i/već i* ...i složenim vezničkim izrazima *pa i*, *pa čak*, *pa čak i*, *čak i* itd. Suodnosni veznik *ne samo* (*dalšto*)... *nego i/već i* dvije gramatike (Katičić i Barić i dr.) svrstavaju u sastavne, jedna (Raguž) u suprotne, jedna (Florschütz – što pretpostavlja drugi sintaktički tip veze) u poredbene, druge ga ne spominju. Ni jedna od tih gramatika ne navodi među koordinacijskim veznicima rektifikacijske *odnosno*, *zapravo* i eksplikacijske veznike *to jest* (*tj.*), *naime*, i *to*. Mislimo nadalje da je pogrešno složene vezničke izraze s veznikom *što* (*samo što*, *jedino što*, *tek što*, *osim što*) određivati kao koordinacijske veznike i svrstavati ih u izuzetne (Katičić i Barić i dr., Florschütz ima samo *tek što*) ili isključne (Raguž, koji ima *samo što* i *jedino što*). Tu se čini pogreška određivanja sintaktičkoga tipa veze na temelju semantičkoga tipa rečenice (izuzimanje, isključivanje). Veznik *što* uvijek je pouzdan i jednoznačan pokazatelj, verifikator hipotaktičkih odnosa. Restriktivni prilozi *samo*, *jedino*, *tek* pokazatelj su semantičkoga tipa rečenice. Rečenice s tim složenim vezničkim izrazima bilo bi najbolje odrediti kao načinsko-restruktivne. Veznici *samo što* i *tek što* uvode i vremenske zavisne rečenice. Najveći naš prigovor hrvatskim gramatikama, osobito onima s većim, znanstvenim pretenzijama, a koji se tiče popisa i razvrstavanja veznika, jest taj što je taj popis nedopustivo oskudan i nepotpun, a razvrstavanje nesigurno i proturječno. Samo za primjer, u dvjema od tih gramatika (Katičić i Barić i dr.) među načinskim veznicima nema najtipičnijih načinskih veznika *tako što*, *time što*, *na taj način što*, a ni neizostavnih poredbenih veznika *nego što* i *nego da*. Da ne kažemo da u njima nema ni jednoga suodnosnog veznika. A ni u jednoj od hrvatskih gra-

dr., Brabec–Hraste–Živković i Katičić) četiri (Težak–Babić, Raguž, Florschütz i BHŽ) imaju pet vrsta nezavisno složenih rečenica (sastavne, rastavne, suprotne, zaključne i isključne), a dvije (Katičić i Barić i dr.) još i objasnidbene. Dvije (Katičić i Barić i dr.) nemaju poredbenih rečenica – imaju samo načinske, jedna (Florschütz) ima samo poredbene, dvije (Raguž i Težak–Babić) načinske i poredbene i jedna (Brabec–Hraste–Živković) i načinske i poredbene.

²⁰ Tih se šest gramatika razlikuju također u broju i vrsti veznika i vezničkih riječi. Bilo bi zgodno napraviti usporednu tablicu veznika po gramatikama. Samo dvije gramatike (Florschütz i Brabec–Hraste–Živković) imaju veznike subjektivnih, objektivnih, predikatnih i atributivnih rečenica, a tri (Katičić, Barić i dr. i Florschütz) imaju veznike zavisno upitnih rečenica. Dvije gramatike (Florschütz i Brabec–Hraste–Živković) donose i suodnosne (korelativne) veznike, druge ih ne donose.

matika (da ne zaboravimo, ni u Anićevu *Rječniku*) nema gotovo uopće složenih vezničkih izraza koji jednoznačno određuju (zahvaljujući leksičkim značenjima njihovih jedinica) značenjske odnose u složenoj rečenici, kao što su npr. *s ciljem da, u namjeri da, tim prije što, utoliko više što, s obzirom na to što, bez obzira na to što, prema tome što, na osnovi toga što, prema tome kako, prema tome koliko, na osnovi toga koliko, na temelju toga što, usprkos tome što, unatoč tome što, radi toga što, u slučaju da, pod uvjetom da, na taj način da, s tog razloga što, iz jednostavnog razloga što, u slučaju kad, u vrijeme kad, u trenutku kad* itd.

Pogledajmo kako se veznici obrađuju u jedinom novijem hrvatskom jednojezičnom rječniku. Provjera obradbe veznika učinjena je dijelom ciljano (složeni veznički izrazi), a dijelom nasumce.

Služeći se Anićevim *Rječnikom*, korisnik teško može naučiti kako se u hrvatskom jeziku izražavaju složenija zavisno složena značenja i kako se oblikuju rečenice koje prenose takva značenja. Tako ne bi mogao naučiti kako se oblikuje odnos u kojem jedna radnja prethodi kojoj drugoj radnji ili pak slijedi iza nje — naime, Anićev *Rječnik* nema veznika *nakon što*. Ima veznik *prije nego* koji je određen oznakom *gram.* i semantičkom definicijom »veznik koji pokazuje da se radnja glavne rečenice događa ili se dogodila prije radnje zavisne rečenice«, ali nema veznika *prije nego što, prije no, prije no što*.

Uz natuknicu *poslije* donosi i podatak da se upotrebljava s riječju *nego* (*poslije nego*) u vremenskom značenju. Dakle, taj prijedložni izraz ne određuje kao veznik niti spominje da uvodi vremenske rečenice. Veznik *poslije nego što* ne bilježi. U natuknici *dokle* donosi i priložni izraz *dokle god* i određuje ga kao prilog sa značenjem 'kako god daleko ili dugo' i veznik koji »kazuje da se jednako dugo vrši radnja glavne i zavisne rečenice«, *usp. dok*²¹, što je izričito i dobro utemeljeno razlikovanje. Ali se *dok*² određuje izričito kao veznik koji označuje istodobnost i povezuje zavisnu vremensku surečenicu s glavnom (što je čista gramatička definicija), ne navodi se veznik *dok god*, ni veznici *samo dok, sve dok*. Donosi se *samo što*, ali se ne određuje kao veznik niti mu se određuje značenje. *Pošto* određuje kao vremenski veznik koji izriče da se radnja glavne surečenice događa poslije radnje zavisne surečenice i donosi mu sinonimne *kad* i *kako* te da u *razg.* i *gov.* izriče uzrok radnje. *Otkad* i *otkako* određuju se kao prilozni, njihova se veznička služba ne spominje. Razdvaja u posebne natuknice veznik *čim* i prilog *čim*²². *Kako* obrađuje kao prilog i kao veznik pod istom natuknicom. Kao veznik izriče način, izjavu, namjeru, vrijeme, uzrok, posljedicu²³. *Kako god* ne određuje kao veznik ni kao prilog.

²¹ Iako se *dok*² obrađuje i kao veznik suprotnih rečenica, a *dokle god* ne može nikada povezati suprotne rečenice.

²² Ne upozorava na njegovu normativno pogrešnu uporabu ispred komparativa **čim* više, **čim* prije.

²³ Ne znamo kako se može izricati izjava, on valjda uvodi, njime se uvrštavaju izrične rečenice. Ni jedna hrvatska gramatika ne spominje veznik *kako* kao veznik posljedičnih rečenica.

Zanimljivo je da tu donosi i suodnosni veznik *kako...tako* (nezavisno složeni, drugo je zavisno složeni poredbeni), ali ne upozorava na njegovu normativnu vrijednost. Prilog i veznik istog izraza *tek* obrađuje u jednom rječničkom članku, i to kao veznik, što inače u sličnim slučajevima nikad ne čini. Kaže da dolazi često u vezi sa *što*, ne donosi primjer za vremenski veznik *tek*, nego samo za *tek što*, koji ne donosi ni kao natuknicu ni kao podnatuknicu. Nema odrednicu strukturno-semantičkoga tipa. Pod 2. obrađuje ga kao veznik suprotnih rečenica, a pod 3. jasnu priložnu uporabu (*tek s tim novcem ne mogu ništa*) obrađuje kao vezničku. Prilog i veznik *kad* obrađuje u istom rječničkom članku i kaže da veznik *kad* izriče vrijeme, uvjet, pogodbu, uzrok, dopuštanje. Uvjet i pogodba valjda je isto. Ne spominje ga kao veznik suprotnih i željnih rečenica. Ne donosi ni jedan primjer za ta značenja. Uopće se ne može razlikovati priložna i veznička njegova uporaba. Uz veznik *kad* nema ni upozorenja na pogrešnu uporabu futura I. umjesto futura II. u takvim rečenicama.

Aničev *Rječnik* i inače obiluje nedosljednostima i pogreškama što se tiče obradbe veznika. Tako se veznik *što* navodi opravdano i točno kao veznik uzročnih rečenica, manje opravdano i točno kao veznik vremenskih rečenica, nejasno i bez ikakve normativne ili stilske odrednice (naime, vremenska uporaba veznika *što* smatra se zastarjelom i dijalektalnom, ili je umjesto njega običnija uporaba veznika *da*) i posve neopravdano i netočno kao poredbeni veznik u značenju *kao* (**Nitko nije tako dobar što on*), a i kao veznik načinskih rečenica posve je neuobičajen (*Što je meni poznato, on je završio fakultet* — tu je naravno običniji veznik *koliko*). Anić uopće ne spominje veznik *što* kao veznik odnosnih rečenica, iako navodi primjer *Čovjek što dobro radi*; on takvu uporabu uopće ne određuje kao vezničku, nego veznik *što* određuje kao riječ u značenju 'onaj koji', a ne spominje ga ni kao veznika zavisno upitnih rečenica.

Ni opći jednojezični rječnici drugih jezika²⁴ što se leksikografske obradbe veznika tiče nisu oslobođeni proturječnosti i nedosljednosti, pa nam ne bi trebali biti uzorom bez zadržke. Iz pregledanih rječnika može se zaključiti:

Ni u jednom od njih ne donose se sustavno složeni veznički izrazi. I kad se donose, donose se različito od rječnika do rječnika. *Le petit Robert* složene vezničke izraze donosi uglavnom pod nevezničkom sastavnicom, ali ima i složenih vezničkih izraza kao natuknica (*alors que*). Složene vezničke izraze donosi pod dominantnim semantičkim riječima, bez gramatičke odrednice, uz niz sinonima. Slično postupa i *Collins Cobuild* što se tiče navođenja natuknica, tip sintaktičke veze jednom se označuje (*considering that*), drugi put ne označuje (*in the event that*). Semantički tip nikad se ne označuje, daju se

²⁴ Pregledali smo ove rječnike: *Tolkovyy slovar' russkogo jazyka* (1993), *Collins Cobuild English Dictionary* (1995), *Deutsches Wörterbuch* (1968) i *Le petit Robert* (1988).

uglavnom semantičke definicije. *Deutsches Wörterbuch* jedanput složene vezničke izraze donosi pod punoznačnom riječju, drugi put pod prijedlogom, bez ikakvih gramatičkih oznaka. *Tolkovyyj slovar' ruskogo jazyka* donosi najviše složenih vezničkih izraza. Donosi ih pod punoznačnom sastavnicom, gramatički se određuju kao veznici, daju se sinonimi, potom primjeri.

Što se tiče jednostavnih veznika i istoizraznih priloga, *Le petit Robert* ih donosi pod jednom natuknicom i odmah određuje kao *vez.* i *pril.* Definicije su gramatičke (strukturno-semantički tip rečenice), semantičke i sinonimske. Ne označuje se tip sintaktičke veze. *Collins Cobuild* veznike i priloge također donosi pod istom natuknicom te redovito određuje sintaktički tip veze, a nikad strukturno-semantički tip rečenice. Na isti način postupa i *Tolkovyyj slovar' ruskogo jazyka*. U njemu se na kraju rječničkog članka donosi velik broj složenih vezničkih izraza, koji se određuju gramatički kao veznici, određuje se semantički tip rečenice, daje se semantička definicija i primjeri. *Deutsches Wörterbuch* npr. riječ *woher* određuje kao upitni prilog, nema podataka o njezinoj vezničkoj uporabi.

Ti se rječnici dakle manje-više slažu samo u dvojem: da se istoizrazni priloz i veznici te zamjenice i veznici donose pod istom natuknicom te da se složeni veznički izrazi donose pod njihovom punoznačnom sastavnicom. Posebna je vrijednost *Le petit Roberta* u tome što donosi najviše sintaktičkih podataka (vremensko-modalna ograničenja, distribucijska ograničenja itd.), a posebna je vrijednost *Collins Cobuilda* što donosi pragmatičke vrijednosti veznika.

Uz veznike bi trebalo donositi barem najvažnija, pa i važnija sintaktička obilježja (oblik i ustrojstvo rečenice koja im je pridružena, tj. zavisne surečenice). Relevantna sintaktička obilježja o kojima bi u leksikografskoj obradbi trebalo voditi računa tiču se vidsko-vremensko-modalnih ograničenja²⁵ (koja proistječu iz vidsko-vremensko-modalnog suodnosa predikata glavne i zavisne surečenice – to se u prvom redu odnosi na vremenske i pogodbene rečenice), distribucijskih ograničenja / ograničenja s obzirom na redoslijed surečenica (u posljedičnim rečenicama nije moguće obrnuti redoslijed surečenica tako da posljedična surečenica dođe prva, što je inače moguće kod svih drugih tipova zavisno složenih rečenica i što je jedno od razlikovnih obilježja zavisno složenih rečenica u odnosu na nezavisno složene: *Tako je zalupio vratima da se cijela zgrada zatresla* / **Da se cijela zgrada zatresla, tako je zalupio vratima*), mogućnosti infinitivizacije zavisne surečenice²⁶, mogućnosti participijalizacije zavisne surečenice (vremenske, uzroč-

²⁵ Mnoga su npr. ograničenja za izricanje prebduće radnje u pogodbenim, vremenskim i odnosnim rečenicama.

²⁶ Trebalo bi naznačiti u kojim je uvjetima moguća infinitivna kondenzacija namjerne zavisne surečenice. Uz veznik *da* kao namjerni veznik trebalo bi donijeti i napomenu

ne, pogodbene itd.), redukcije (poredbena i vremenska elipsa, npr. *Dobar je učenik kao i Marko; Otišao je kad i Marko*) itd.

Baš na primjeru veznika *pošto* dolazi do izražaja potreba da se uz svaki veznik donosi podatak o strukturno-semantičkom tipu rečenica. Jer ako bismo smatrali da se samim navođenjem normiraju oblici, značenja, konstrukcije i uporaba, da navođenje podrazumijeva ispravnost, time ne rješavamo mnogo. Teško je očekivati da će prosječan korisnik rječnika znati uvijek pouzdano razlikovati vremenske od uzročnih rečenica. Hrvatska jezična norma diskriminira uzročnu uporabu veznika *pošto* u zahtjevnijem i kultiviranijem jeziku. U neobvezatnijem se izražavanju veznik *pošto* često pojavljuje u uzročnoj uporabi. Vremenska uporaba veznika *pošto* zahtijeva da u predikatu uvrštene surečenice bude glagol svršenoga vida, jer se radnja glavne surečenice događa uvijek poslije svršetka radnje zavisne surečenice (*Pošto je uradio zadaću, Ivan iziđe*). Čim se u rečenicu uvedenu veznikom *pošto* uvrsti glagol nesvršenoga vida, ona postaje uzročnom (*Pošto je dugo radio, Ivan je bio umoran*).

Pogodbena uporaba načinskog veznika *ukoliko* (koji označuje suženje, ograničenje, mjeru i količinu) značajka je novijeg i razgovornog jezika. Hrvatska norma ne preporučuje takvu uporabu tog veznika umjesto veznika *ako* (**Ukoliko ga vidiš, pozdravi ga* → *Ako ga vidiš, pozdravi ga*), a ne preporučuje ni uporabu suodnosnog veznika *ukoliko...utoliko* u proporcionalnim poredbenim rečenicama. Umjesto uporabe toga suodnosnog veznika u takvim rečenicama preporučuje se uporaba proporcionalnoga suodnosnog veznika *što...to* (*Ukoliko prije završiš, utoliko ćeš prije izići* → *Što prije završiš, to ćeš prije izići*).

Pri leksikografskoj obradbi vezničkih pod(sustava) valja jasno i nedvosmišleno razgraničiti odnose (područja uporabe i distribuciju) unutar jedinica tih pod(sustava) bliskoznačnih veznika te to razgraničenje utemeljiti na strukturnim i sintaktičkim obilježjima tih veznika i rečenica koje oni uvode, tj. valja opisati sintaktičko ponašanje, raspodjelu funkcija i značenjske odnose među njima.

Budući da se u hrvatskim gramatikama i rječnicima ne uspostavljaju razlike između veznika unutar određenoga pod(sustava) (sustav veznika koji

o tome da se u hrvatskom jeziku namjerna *da* + *prezent* konstrukcija zamjenjuje infinitivnom konstrukcijom, ali da ta zamjena ima određenih ograničenja (istovjetni subjekti ili istovjetan objekt glavne i subjekt infinitivne rečenice). Zavisna namjerna rečenica koja se infinitivizira ne smije biti niječna (*Otišao je gledati utakmicu* / **Otišao je ne gledati utakmicu*). Hrvatska norma zahtijeva infinitivizaciju kad je u predikatu glavne namjerne surečenice neprijelazni glagol kretanja (i tu opet postoje ograničenja – glagol u predikatu namjerne surečenice ne smije biti modalni, fazni ili kopula i mora označavati radnju koja ne uključuje volju agensa). Infinitivizacija se dopušta i u nekoliko konstrukcija u kojima je u predikatu glavne surečenice tranzitivni kauzativni glagol (*Čuo sam ptice pjevati; Vidio sam ga igrati karte*).

povezuju rečenice određenoga strukturno-semantičkoga tipa), moglo bi se zaključiti da su ti veznici sinonimni, pa prema tomu međusobno zamjenjivi. Nerazlikovanje bi se moglo shvatiti kao poistovjećivanje. U tom bi slučaju bio dostatan po jedan veznik za svaki strukturno-semantički tip rečenica. Tomu, naravno, nije tako.

Polazeći od pretpostavke da određeni (pod)sustav veznika čini uređeno značenjsko polje (sustav), u kojem je opće značenje sustava raspodijeljeno po njegovim elementima, mislimo da bi značenje veznika unutar tog (pod)sustava trebalo načelno i praktično razlikovati, a uvjete u kojima dolazi do preklapanja značenja i područja, uvjete u kojima je jedan veznik zamjenjiv drugim ili je pak nezamjenjiv drugim te što onemogućuje tu zamjenu trebalo bi istražiti pa potom leksikografski opisati. Zadaća je gramatika i rječnika da utvrde jasna sintaktička pravila i uvjete za uvođenje i uporabu veznika. Ta bi pravila i uvjete trebalo dakako utvrditi i opisati za veznike koji čine (pod)sustav suprotnih koordinacijskih veznika. Tako su npr. uvjeti uvođenja i uporabe suprotnih veznika *ali* i *nego* bitno različiti²⁷.

Ima rečenica s veznikom *ali* u kojima ga nije moguće zamijeniti veznikom *nego* (*Može biti da sam objektivno kriv, ali/*nego subjektivno ne mogu odgovarati /Božić/; Jedno izgubimo, ali/*nego drugo dobijemo /A. B. Šimić/*), rečenica s veznikom *nego* u kojima ga nije moguće zamijeniti veznikom *ali* (*Ne ubijamo te iz mržnje, nego/*ali iz potrebe /Marinković/; Ali eto novinari se nisu pobili nego/*ali su bili vrlo tolerantni i intimni među sobom /A. B. Šimić/*) i rečenica u kojima su takve zamjene moguće (*Nemoj piti nikakva alkoholna pića, nego/ali pij što češće rakiju prepečenicu /Petrović/; Radnja nije izvrsna, ali/nego zadovoljava*), ali uz promjenu značenja.

Različiti veznici različito značenjski obilježavaju te rečenice. Izbor između veznika *ali* i *nego* u rečenicama s niječnom prvom surečenicom moguć je kad se suprotstavljeni elementi značenjski preklapaju, kad imaju dio zajedničkog značenja. Veznikom *ali* uspostavlja se odnos djelomične suprotnosti ili istovjetnosti, a izrazi (svojsva i događaji) nastavljaju supstojati. Taj veznik nije moguć u uvjetima potpune istovjetnosti ili suprotnosti. Veznik *nego* isključen je u svim slučajevima kad je prva surečenica potvrdna, a kad je prva surečenica niječna, stvoreni su uvjeti za supstitucijski odnos, za veznik *nego*. Nužni i dostatni uvjeti za uporabu veznika *nego* jesu da prva surečenica bude niječna te da sadržaji surečenica ne budu u odnosu potpune istovjetnosti, a mogu biti u odnosu potpune suprotnosti (*Nije dobar, nego loš*). Kad su obje surečenice niječne, veznik *ali* moguć je u istim uvjetima kao i kad su obje surečenice potvrdne; *nego* je isključen u takvim uvjetima.

Prisutnost ili odsutnost kopule može također biti površinski znak adver-

²⁷ O tome šire govori Vukojević 1986.

zativnog ili supstitucijskog²⁸ odnosa (**Nije dobar, ali pristojan/ Nije dobar, nego pristojan*). U adverbzativnim rečenicama s imenskim predikatom kopula je neispustiva, a u supstitucijskim rečenicama može se ispustiti. Kad se suprotstavljaju antonimni elementi, *nego* je obvezatan, a *ali* negramatičan (*Nije dobar, nego loš/ *Nije dobar, ali loš*).

Na sličan se način mogu razlikovati veznici *a* i *ali*. Ta su dva veznika veoma rijetko sinonimna i veoma rijetko zamjenjiva. Rečenice s veznikom *a* izražavaju nepodudaranje, neslaganje, razliku²⁹ prije nego suprotstavljanje. Suprotstavljanje (logička suprotnost) izražava se pak veznikom *ali*³⁰. Veznik *a* označuje supostojanje dviju činjenica koje nisu ni istovrsne ni suprotne, nego upravo različite. Tako u rečenici *Sav je pozelenio, a oči mu se zamutile* (Kolar) veznik *a* nije zamjenjiv veznikom *ali*³¹ (**Sav je pozelenio, ali oči su mu se zamutile*). Mjesto vezniku *a* u složenom ustrojstvu otvoreno je uvijek kad se njegove surečenice u bilo čemu razlikuju. Suprotnost se njime postiže kad leksički elementi stoje u kakvu kontrastnom ili antonimnom odnosu negacijom druge surečenice. Veznici *ali* i *no* sinonimni su, izražavaju pravu suprotnost i uvijek su zamjenjivi. U njima prevladava dopusno značenje — drugom se surečenicom kazuje da se neka radnja vrši i pored onoga i usprkos onomu što se kazuje prvom surečenicom. Njihovo se značenje može najbolje izraziti kao 'međutim, ali' i 'ali zato, ipak, no istodobno'. Rečenice s tim veznicima gotovo se uvijek mogu preoblikovati u dopusne zavisno složene rečenice.

Tako i unutar (pod)sustava sastavnih veznika treba razgraničiti područje uporabe i distribuciju veznika *i*, *pa* i *te*. U leksikografskom bi opisu tih veznika trebalo doći do izražaja i to da oni mogu izricati i mnoga zavisno složena značenja, i to kako su obilježeni s obzirom na mogućnost izricanja tih značenja, koji su uvjeti njihove međusobne zamjenjivosti te kakva je njihova stilska vrijednost itd.³²

Leksikografski bi opis također morao odrediti i razgraničiti sintaktičko ponašanje, raspodjelu funkcija i značenje poredbenih složenih vezničkih iz-

²⁸ Tako ih razlikuje i imenuje Tekavčić 1978.

²⁹ Tekavčić 1980 rečenice s veznikom *a* naziva rečenicama razlike. Određuje ih kao neobilježen član prema sastavnim rečenicama koje su označene semom [+zbrajanje] i prema suprotnima koje su obilježene dodatnim semom [+logička suprotnost].

³⁰ Tipična je »ali-situacija« da je izraz A praćen izrazom ne-B ili da je izraz ne-A praćen izrazom B (*Ona je lijepa žena, ali se meni ne sviđa/Ona nije lijepa žena, ali se meni sviđa*). Kad se veznik *ali* upotrijebi u situaciji u kojoj nema suprotstavljanja (*Padala je kiša, ali sam ja izišao šetati*), pretpostavlja se da postoji jedna skrivena elipsa, jedna implicirana struktura (*Padala je kiša, po kiši se obično ne izlazi šetati, ali sam ja ipak izišao šetati*).

³¹ Veznici *a* i *ali* zamjenjivi su kad se povezuju dva izraza ili dva događaja koji su u kakvu odnosu zavisnosti (*Pitao sam, a/ali on nije odgovarao*), a zamjena nije moguća kad se povezuju dva nezavisna izraza ili događaja (*Jedan je radio, a/ali drugi pričao*).

³² O svemu tome šire govori Vukojević 1987.

raza *kao da* i *kao što*. Zanimljivo je da Anić, koji inače ne donosi složene vezničke izraze kao posebne natuknice, ima *kao što* kao posebnu natuknicu, ali, naravno, nema veznika *kao da* ni kao posebnu natuknicu ni pod natuknicom *kao*. Uz veznik *kao što* nije, naravno, određen sintaktički tip veze ni strukturno-semantički tip rečenice. Jedina je odrednica da je to složeni veznik, a određen je sinonimima. O njegovu odnosu s veznikom *kao da* nema ni riječi, a upravo je taj odnos važan za opis i razgraničenje tih dvaju poredbenih veznika. Oba ta veznika uvode poredbene rečenice kojima se izriče jednakost, a razlikuju se po kriteriju faktivnost/nefaktivnost (realnost/nerealnost, realiziranost/radnje / nerealiziranost/radnje, istinitost/neistinitost). Rečenice s veznikom *kao što* obilježene su s obzirom na taj kriterij – uvijek su faktivne, a rečenice s veznikom *kao da* neobilježene su – mogu naime biti i faktivne i nefaktivne (iako su uglavnom hipotetične). S modalnim predikatom (kondicionalom u zavisnoj surečenici) i rečenice s veznikom *kao što* mogu biti hipotetične.

Veznici *nego da* i *nego što* koji uvode poredbene rečenice kojima se izriče nejednakost³³ razlikuju se po opreci modalnost/nemodalnost – *nego da* uvijek označuje pretpostavljenu radnju.

Dobar gramatički, sintaktički opis veznika pretpostavka je dobru leksikografskom opisu veznika, i to bez obzira na vrstu i namjenu rječnika. Pri tako postavljenom zadatku nismo se mogli upuštati u sveobuhvatan i podroban sintaktički opis veznika, te je ovo samo prijedlog za leksikografsku obradbu veznike, popis nekih, nadamo se većine problema koji se u leksikografskoj obradbi veznika pojavljuju i prijedlog njihovih rješenja.

Najčistije bi i jedino dosljedno rješenje bilo da se svi veznici, pa i oni jednostavni, kad imaju isti izraz kao i koji prilog ili zamjenica donose u posebnoj, svojoj natuknici (time se ne gubi puno prostora – jednostavnih je veznika malo). A ako i ima razloga da se jednostavni veznici donose pod priložnim ili zamjениčkim natuknicama, jer je kao njihova veznička funkcija izvedena, složene bi vezničke izraze trebalo donositi kao samostalne natuknice. Ako se pak ostaje kod tradicionalnog načina obradbe, pa to nije moguće, dvočlane bi vezničke izraze trebalo donositi pod njihovom nevezničkom sastavnicom (*samo što, samo ako, tako što, umjesto da, ma kako, nego što*), osim dvočlanih vezničkih izraza s intenzifikatorom *god*, koje bi trebalo donositi pod vezničkom sastavnicom (*koliko god, kako god*). Ako se ne donose kao posebne rječničke jedinice, višočlane vezničke izraze trebalo bi donositi pod njihovim punoznačnim sastavnicama (*s ciljem da, pod uvjetom da, zahvaljujući tomu što, to prije što, na temelju toga što*). Suodnosne bi veznike trebalo tada donositi i pod jednom i pod drugom njihovom sastavnicom (*koliko...toliko, što...to, kakav...takav, ne samo... nego i*) ili pod vezničkom njihovom sastavnicom.

³³ Anić uopće ne bilježi te veznike, ni kao posebne natuknice ni pod natuknicom *nego*.

Da bi se ispunili zahtjevi za sustavnošću, dosljednošću i jednolikošću u opisu veznika te da bi se uspješno opisali veznički (pod)sustavi, bilo bi najbolje, kao uostalom i za opis drugih razreda gramatičkih riječi, da sve veznike obradi isti obrađivač. S tim u vezi trebalo bi izgraditi pouzdane i nedvosmislene kriterije za razgraničenje veznika te osobito složenih vezničkih izraza od drugih izraza i leksičkih skupina istoga izraza.

Značenja veznika treba potanko opisivati, pa uz gramatičke treba donositi i semantičke definicije veznika i možebitne sinonime. Posebnu bi pozornost trebalo posvetiti pragmatičkim vrijednostima veznika.

Literatura

- Anić, V. 1994. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb.
- Barić, E. i dr. 1995. *Hrvatska gramatika*. Zagreb.
- Brabec, I., M. Hraste, S. Živković. 1965. *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*. Zagreb.
- Collins Cobuild 1995. *English dictionary*. London.
- Emonds, J. 1986. *Les parties du discours en grammaire générative*, Recherches linguistiques de Vincennes 14–15. Paris.
- Filipović, R. 1995. *Englesko-hrvatski rječnik*. Zagreb.
- Florschütz, J. 1943. *Hrvatska slovnica za srednje i slične škole*. Zagreb.
- Gaätone, D. 1980. Conjonctions et locutions conjonctives en français. *Folia Linguistica* 14:1–2, 195–211.
- Jespersen, O. 1971. *La philosophie de la grammaire*. Paris.
- Katičić, R. 1986. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb.
- Le petit Robert 1988. *Dictionnaire de la langue française*. Paris.
- Milner, J. C. 1989. *Introduction à une science du langage*. Paris.
- Ožegov, S. I., N. Ju. Švedova. 1993. *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka*. Moskva.
- Piot, M. 1991. Problèmes de classification dans les conjonctions de subordination du français. *Studia romanica Poznaniensia* 16. 135–148. Poznań.
- Pranjeković, I. 1993. *Hrvatska skladnja*. Zagreb.
- Raguž, D. 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. JAZU. Zagreb 1880–1976.
- Russkaja grammatika II. Sintaksis*. Moskva 1980.
- Tekavčić, P. 1978. Sintassi e semantica nella coordinazione avversativa e sostitutiva. *Linguistica* 18, 237–258.
- Tekavčić, P. 1980. O nekim »posebnim« tipovima rečenica. *Strani jezici IX*, 2–14.
- Tesnière, L. 1966. *Eléments de syntaxe structurale*. Paris.
- Vukojević, L. 1986. O razlici između **ali** i **nego** suprotnih veznika. *Suvremena metodika nastave hrvatskoga ili srpskoga jezika*. 2–3, 130–142.
- Vukojević, L. 1987. Sastavne rečenice (sistem kopulativnih veznika i smi-

saoni odnosi između komponenata kopulativnih rečenica. *Suvremena metodika nastave hrvatskoga ili srpskoga jezika* 1–2. 27–40.
Wahrig, G. 1968. *Deutsches Wörterbuch*. München.

The lexicographic treatment of conjunctions in a general Croatian dictionary

Summary

In the paper the author tries to anticipate and describe problems opened by the lexicographic treatment of conjunctions, e.g.

– establishing of conjunction entry-word; the abandonment of the principle of single-word entries; multi-word entries

– the lexicographic description of conjunctive, semantic and syntactic characteristics of conjunctions, conjunctions as concretizers and verifiers of semantic and syntactic relations, temporal, modal and aspectual restrictions; distributional restrictions

– conjunctive, conjunctive-adverbial and conjunctive-pronominal homonymy (one or more entry-words)

– the relationship of grammatical and lexico-grammatical conjunctive units, conjunctions and connectors

– normative (functional and stylistic and normative) values of conjunctions

The author also analyzes the lexicographic treatment of conjunctions in Croatian and other monolingual dictionaries. In the end he tries to determine the principles and models for the lexicographic treatment of conjunctions in a monolingual dictionary.

Ključne riječi: veznici, veznički sustav i veznički podsustavi, složeni veznički izrazi, vezničko-priložna i vezničko-zamjenična homonimija, leksikografska obradba veznika

Key words: conjunctions, conjunction system and conjunction subsystems, complex conjunctive expressions, conjunctive-adverbial and conjunctive-pronominal homonymy, lexicographic treatment of conjunctions